

Депутат саналдап, сүмелеп тур КУДУКТАРГА ЭЭ ХЕРЕК

Өске депутаттар, чакан-чагырга черлеринде удуртуп-баштан сулар дарталар та кандыг чүе, а мен боум ады-хумда Кызмат коорайда чагаайжыды туткан ба...

Хоорайда чагаайжыды туткан бажындарың чурттак чылары изиг-соок сунуң, арыгланыр чериниң өрктө-левириң баа долзуу-бе төлөсө, үрүне ол дөш ком-мунал ажыл-агый бүдүргүлериң дотацияла туду тур дээрин болд кээрге, чагаайжыды туткан бажындарда хоорай чурттакчылары-биле келдө чоңун амдыралды кайы хире ылгалдыг, чоптуг эвес турпу турары илден. Чижээ, бөгүн Кызмат хоорайның чагаайжыды туткан бажындарының чурттакчылары коммунал ажыл-агый чарыгалдарының күнө 20 хузуң төлөп ордарды бис. Арткаң 80 хузуң күнө коммунал ажыл-агый бүдүргүлериңге дотация акша-биле дуглап турар. А ол акша-тегерик ка-йын келтирет? Ол дээрге бүгү чоңун аңдуурулор ышканын, боджет деп адааныыс акша-хөреңгис-тир. Ичингаш кижи болаарга, бүгү чоңун аңдуурулор болганда, ону чоңун аңдуурулор системат тургу дег, а херек кырылда амдыралдымста сыр делдир бооп турар-дыр.

Чамдык сөс сүрөр, кижи акым дөзөр эштер шын эвес чүе чураалан тур дээрлер чадавас. Олар «Көздөгөн хөө үндүрүп күрүшкө кирбей турар, колхоз-совхозтар сан-дарына, арааттар бут кырынга туруп чадаан» дие хөн, нүдөр, Ындылгар бар болза оларын-биле бо удаада ха-нылдар марыжар соруга салбайн тур мен. Чуртувус-туң келдө ажал-агый чүе сандарашкында келгенди, ону сегинди, хөгжүдерге чүе кылаа экял деп айтырып шанд, тургустунган, ону шийтирээрли чангыс хүнүн айтырыч эвес болгой. А мен бо удаа келдөле чоңун социал хандырылга, камгалат айтырың — чоңун сүг-биле канчаар хандырыңың турарын бижири, көдүрө боладым.

Мөп сонугтукан округум — Улуг-Хем кожуунуң 9 суурунда 70 хире өрүмөөн ханы кудук бар. Малчын ко-даннараа кудуктары мында киирбедим. Устүнде ада-ным 70 хире кудуктуң чартык кезин чоңкаа чедиң ажиллавын турду. 1995 чылдың төнчүндө чамдык суурларда кудуктары кожуун чагыргазы боджетте көрдүмөөн аңшаны тышкаш, кылдырт-пайлаа болза, байдал улуг-ла өскерилбөөн. Чүе дээрге ол 70 хире кудуктар бо чок турган, оларны септеринге, ажиллаарына чарылар акша кожуунда чок. Ону мурунунда олар колхоз-совхозтарның өңүзү бооп, оларның балансына турган. Ам олар дүң-хөн, кудуктар эвез чок калгаш, үрелери үрелген. Чижээ, Чааты суурга чангыс-ла кудук ажиллап турду. Иң ки-лометр хире шайдуң чуртукан суурга чангыс кудуктан сулгаам чоңа кайы хире хилиңчеге деп болаар силер дегер? Ол дээрге кунжак азы ванжак кирген, краң ажи-дари эвес болгой. Чайчы хемден, бугдан сууглап ат болур, а кижини канчаар чүе? Чанында кем-да, буга-лаа чок суурларның чурттакчылары чайн безин чангыс сууглаар чери кууду-ла болгой. Ыччангаң колхоз-совхоз-тарның балансына турган, кудуктарың эвезин тываар чегелген. Оларның шунтузу эвез-лаа бол кылган, сүмө чагыргаларыңе шийдер болза өки. Келдөле оон өке оларны кым хүлөп аларың ам?

Республикада бар-ла өрүмөөн ханы кудуктары сеп-теп-селгириңе херелетирин акша-тегерикти 1996 чыл-дың боджетинде бадылап тура, аңгылар саналды «Шын» солун дамчытар кирип тур мен. Тыва Республикаың Чааза 1996 чылдың республика боджетининг төлөвиле-нин Дээди Хуралына саналдап кирип тура, келдөле куд-дуктарыч септеринге, ажиллаарына чарылар өргөкчү-чүтүла херек акша-тегерикти баш бурунгаар санап аңгы-ларга болза өки. Ол акша-тегерик-биле кудуктарың кыл-дыртың, ажиллаарга чарыар (электрэнергия, олар хемур-лаш өргө, ажилчынар акша-шалың) сан-туңу баа аңгылар берген соонда, кудуктарың суму чагырга-ларынче долзуу-биле шийдер херек. Ыччан чоңу ол-да-ла сүг-биле хандыар айтырыг шийтирлеттиңе. А хөбөр чоңу чоорту «күрүнө хандырылганың» чө-лу чурп апнаар.

Бөгүн байдал рыноқ экономикаыңа дүүшөс, со-циал чытуг эвез чүдүлү тургузуң турар деп какыс үе-тинде чүтаалдым. Во талаан-биле Россияның-да, Тыва Республикаың-даа чакан-чагырга органдары чамдык доктаал-саваыларын ам бо хүндөрө хүлөп алган. Ол доктаал-саваылар ажилдан эгелей берген соонда, хоорайда чагаайжыды туткан бажындарың коммунал ажал-агый чарыгалдарың өрктө-левириң ам-даа өзөр, устүнде алааным дотация эске хөвиңке шийлп чидер. Ону чурттакчы бүрүзүгө бээр суверенция солдур. Суверенцияны алары тускай дүрүмүң, ону бай-шырмак улус алас. Ол дугайында дараамызда бижири чүдүмөк тайлырлар берин болур мен.

Мерген АНАЙ-ООЛ, Тыва Республикаың Дээди Хуралының депутаты.

Ак-Тургу суурда үс-шөкөр Өлчей башкы чурт-тап турар. Каттырып-ка-тырың, кымның биле-лаа дей-деки чуугаа ажалыр бе-дүр, чочуу балкы чүе. Бир катан Арыг-Ууңдун че-де бергеш, Өлчей башкы, клуб өргөлөкчизин Сундуй, «Ак-Тургу» совхозтун Үн-дезлекчизин Докан-оол ирей, чогаалчы Монгуш Өлчей-оол сулар хем кыл-дында чоон саргы диттар хөлөгезинге хөвөршөкө-висти дүңгү дег сактыр-дыр мен.

Ыччан Өлчей башкы элэртиң чоруур өрес-шоа-зы аянок, ак шыйрайың оолду, чораян. Устүнде хоочунарың утпаан-лаа болузум, ыччангы хөө боолукта, сагышта чок ут-тупкан болган мен. Бир

Чооп-Хемчик кожууп эмнелгезиниң терапия сал-бырыңа чыткан сегезеп бөлүк кижилеринг өмчилер, сестраларга, поварларга өөрүп четтиргениң чытыг сестерин диннаан, санитар-калардан чүте чангыс ки-жиңи оңзал аптыңчын өскердим. Ол дээрге Мак-паш уруу Чечемкаа Хо-мучуң-дур.

Во салбырга болда чеде бээр болган, ол ак халат, тарлыг санитарка, техника урууларын аңгы-якин магадлар кийи мен. Сегезеп кижилер салбырын арыг-сильни магадат. Макпаш уруу болган өскерлериң-даа ажалын магнат бижээң.

Дажыктың аарыг-ар-жытан экирээр кижилеринг

БӨДҮН ИШЧИ

Бижип турары Чечемкаа Хо-мучуңдан оон ажил-дөңи Хайыраканга аар-саар ажалды кылгып, күш-ажылчы орумуң дына аны-ламда эгелен мен.

Ам бо ажилдан турарым төртү аарылдар салбырыңга 1970 чылдың сентябрь 14-те ажалдан эгелден. Баш-тай аштыкчал, оон санга-тарлап. Во салбырга 25 чыл ажыр үзүктел чок ажалдан тур мен.

Шандан-манталыңар бар-ла боор аа, Макпаш-овиң? — Оон дугайында чу-гаалаарыңда шала эпчөк.

БУУРААН ТУДУГЛАР

Рынок экономикаыңдык бо берге үезинде туду-суур хөгүмдөзү кайла-да ара соксаан. Ажыл-биле чуга-лаарга, чангыс бажың-ла туду алары бергедөөн-ла турду бо. Хандагайты суурда өки үеде кылдың, шулай берген тудулар бар. ТР-нің Чааза төнчүңдө чедир дооспаан туду об-ъектилерин, түр үеде ажил-агый турар бүдүргүлө-рин, оран-саваыларын бол-дыр лерг-хөресселерин үл-те-үргөдөөрүн соксалар дугайында чартык, доктаал-ды хүлөп алган. Ваза мы-дыг тудуларын каракат кадалгааларын солунарла бижиң турар болгой. Во талаан-биле ажал бистиң кожуунда шугт чорбайн турар дие, чазыг чок боор.

Эң мынчы ара соксаан тудуларын үрелит, олар-ны үлтеп, тоймаглар чорук делеп барган. Ийн кайт иели-салтын, колбаса бүдү-рер пектин болган өске-ла тудуларын түтүбү блок-та-рың бала өске-лаа туду материалдарын дүңжүндүс-даа дивес бузууп, үрел, да-

Сут-Хөл кожуунда Алдан-Маалды сумузуңда почта че-ринин ажилында өки чүдү-лөр хөй. Оон ажилдакчы-лары боттарыңды ажилың бү-гү талаан-биле толугай планнаш, суму чери-биле харыталагың ажиллап тур-ар. Ол коллективтин ажил-лаар чери кышка багай эвез белектеттиңең.

Сумунуң албан черлерин-ин, организацыйаның бол-гаш чопук чагаа-бижиң,

Дүвүрел-биле

— Бо улус мерностун ко-чу үзөр дей берди. Оолдары ко-чок дээрлер дид. До, ган-торган малдан төлү чүе болбас ышканың. Семис мерностан лөйтөп жөн гал-ды соокта безин кастыңга оттап чылар чүе болбас кижик. Харын-даа каларган ажилы шымдаан, ол салма жүргүзү таваржыр — деп. Тыва АССР-нин алтардык малчыны Полдиг-оол Шамак сөзүн чыдарың ортан үезин-де-ле чуугаалап орган чүе.

Ам Тыва мерностой кой чай-гаар эвезин чидер дей берген дие, частыңгы чок боо. Ко-лунуңга барга өмүчү тыва-лы моолу-да билдирмес ук-саалыг чидүрүм койлар эмнежок аларган. Шепшене-лан «ыт дүктүг» деп койлары, да ол бооп он.

Акша-тегерик чоңунга сід-

Буянның мергежилдин кижилери

ЭПТИГ, ШЕВЕР ӨЛЧЕЙ ЭМЧИ

дип алгаш, өөрүшкү-биле «Кайы турттуг силер, Василь-ка» — деп айтырдым. Эм-чим менээ ак диттерин көөр-гөткөн чүе деп, каттыры-лааш, «Ак-Тургу» деп хары-лады. Ам-на ыччангы Ак-Тургу карамаа көстүп келди. Суур келдээринде «Ленин» деп каан кожагар, ол үени аныктары композитор Каадыр-оол Бе-зи, башкылар Январ Монгуш, Вера Усупу, комбайнерлер Колхоз-оол, Комбайн, ар-гарыг камгалакчы Тулуя Бараан, саанычтар Кызыл-Уруг, Ира Василь — дээш...

Во эмирлерин чоңа ачы-бын чөлөпкө-ле чери чок, Шагаа Шааган-Арыг кезер эмчи Константин Ховалыгович

БУУРААН ТУДУГЛАР

канга 8 класс доостум. Оон дунмаларым азыраак дөңи Хайыраканга аар-саар ажалды кылгып, күш-ажылчы орумуң дына аны-ламда эгелен мен.

Ам бо ажилдан турарым төртү аарылдар салбырыңга 1970 чылдың сентябрь 14-те ажалдан эгелден. Баш-тай аштыкчал, оон санга-тарлап. Во салбырга 25 чыл ажыр үзүктел чок ажалдан тур мен.

Шандан-манталыңар бар-ла боор аа, Макпаш-овиң? — Оон дугайында чу-гаалаарыңда шала эпчөк.

БУУРААН ТУДУГЛАР

өңү-хөргөңиң комитети-даа база ол объектинг элериң дугайында бар-дыр. Оларны бо тудуңу мынчыг байдалга чедирген дөш кым негел-де кылгып, буруулуң киж-жилер тодаралып, торгоал оонарың?

Эрги школавыңгың кон-чуун көрүмөр. Агаа бүдүн школаны ажалдык, бүстү болур дөш өң каапкан.

Оң дээринин, сонгаларын, эмигирин, шалаларын ча-гык кижилер үлтеп алгаш баргылаан.

Сууруусу төвүңге улуг га-раж, гастроном салмысты көрүр лаан, канчал бар-ган турар-дыр. Ыра кирген калбак баткан, калс чараш Хандагайтының сууң басып чударатың. Во сал-бын чайгы септелге үезинде ча-бы сууриң, дамдала-вас кылдыр өй-шанда сеп-теле кылдан аң турган болза, апаа турар ийик. Ону катат кылдыртыңа хөй акша-тегерик, чарыгдал үер бо-ла-дыр. Черле көрүп чоруурга, суурда албан черлеринг бажындарың бүстүп, үрел-лиң турарын кижи кайгаар

БИЧИЛЕН НЕМЕШТИШААН

солуп, сеткүүл база өске-лаа оон-моон дамчыдыла-биле келген мүддөдөрнү хүлөп ал-гаш, саадаттайн элериңге чедирин хынамчалык чору-муң турар. Во хүндөргө суу-рин почта салбырыңды өргө-лөкчизин Надежда Ойдуңу-на Куулар биле почталык Чылыба Ойдуновна Оржак олар 1996 чылдың чагыды-

болза, экин ол. Хүнүң бодан, хул буруулаң деп чүе ол дүр!

— Кызылдан албан-биле үе эгелгеш, тарып боозадыла-рын кыларын шеневизис. Чүү-лаа бүтөлү. Мачыңар ко-даннарыңга кошкарлар тудуп чылаан боор-дур. Уксаажы дылга дугайында алтыңың бири черге кедрүс болза, талаар болган — деп, Улуг-Хем кожуунуң келээ ажил-агый эгелгезинде сөлкөңнөр Уран Монгуштуң чуугаалап ордары чөп.

Бо чорук дөрт-беш чыл уламчылаар болза, оң-оң чыл-ларда кызып-кылбайн тургаш, тып алганымыс мерност хою-вус когу үстүр болган, чым-чак алдын дугайында чууга тулбазыны кымчыла келин-дис. Ак, кара, сары хош-шук, нарын, калың билинчө дүңү кава, кымга барып сы-гаар бис?

Рыноктуг экономикаже ки-рип чыга, ыччан баргырыска хоумданың-дыр. Амдырал чангыс чегге таптал турар эвез, хөгжүрү болгой. Ам бе-зин РФ-тин болгаш ТР-нин Чазактары бүдүргүлериң хо-жүдөрүнче уланган хем-дирлерин аң эгелдээр. Чөлпөгөр калың, Улан-Узунин фабрика-лары чинге нарын болган чү-ле ак дүктү сыйыраалып шы-далаар болгой.

Рынокка белки шынарлык чиге ат албан херек. Ыччангаң арааттар, малчынар, колхозтар, совхозтар, кооперативтер удур-

харысгалалыг. Дийти багай тура согор болза, дөзү тылып каап болур азы калдып хаула бээрге дыка айылдыг. Дийти тура согарга алгырбас кижи кайда дээр сен, эмчилеринг чүрээ пат-ла шыдавалыг бээр, аар шой көдүрөр шангистер деп, аарыг кижи мурунуга келгеш, болганаш, улуг тып-гаш... кизирт-ле кылыр чорду. Мен ону Өлчей башкының огулу Леонид Өлчейден көрдүм ийин. Өлчей эмчилген дуга, ыңылда өске-эске черлерде чуртталга өөрүр эштерден чы-лыг сестерин база дынаан мен. Шагаа-Арыга журна-лист эжим бар, ол мыңча дийди: «Өлчей эмчи аарыг дий көргөндө алырбайн баар, эптиг-шевери адазын дээзөөн

буураан безин чүп бөөргө, агаа өөрүшкү ышканың.

Санитарыңың хоулуда туду алган турганы хурег даштыг хүн демгелделде-ринде чүну бижээнин со-нуураарымыга, каксы та-ныштырды. Бөдүн ажалы ишчи-лаа болза, соңуруу-лы улуг кижидир деп чү-вени биддим. Тыва ышкыр-ты, ырларын, тыва чо-гаалчыларын чаа шүлүк-терин, чалбаргыларын ың-ла чарантың бижитилдөөң. Л. Н. Толстойнуң, К. Т. Паустовскийниң чогаалда-рында мерген утталың бижитилдөөң болду. Кылаң болган кылдыр деп турар ажалыңдарын демгелдөөң. Езулуң ажалы дээш сагыш

арып чоруур кияндир деп биддим. Кым-даа кижи аарывас мен деп улуг аас элп бол-бас. Аарыг бөөривисе, бистиң кадмысы дөш туруж эмигилеривисе, сестрларымыстан аңгыда, бисти апаан-тегерек, арыг-сильниг шыңгыгы сагыр саганналарымыз бар деп чүвени утпас уктурулду.

Ыччангаң нити аарыг-лар салбырыңа чыда эм-негеш, сегезеп улустарың мурунунда Чечемкаа Ма-паашовгаа экириң күзеп, үр-ле чуртталга кылды-палды, өт-бүлөңизге аас-жыңкити болган чедип, киллерни күзөдүңиз.

Калдар-оол КУУЛАР.

ДЕТКИР МЕН

БИР ДЕМНИГ БОТТАНДЫРААЛ

Бо чылдың январь 9-та «Бүдүрүлгелерге, организа-цияларга, албан черлеринге база өөредилге черлеринге арага аймаан ижер факты-каны болдурабыз дугайында» Тыва Республикаың Президентиниң Чарлыг шы-гуулоң. Ол Чарлыгы бөдүн хуума чүдүлгүзүң деткир болгаш таарамын хү-лөп ал тур мен.

«Багын чуугаалаарга, ба-чыды ардыр» дээр болгой, чакырың канчаар боор, сөөлү үеде дашка көдүр-ринең утланган «сылда-лаашкынар» нөптөгөй болу берген чүе-ле болгой. Юбилейлер көндөзүн, канчал шунту капсырлажы бергени ол чүе ийик, арагалааш-кыны «уламчыларыңа» дыка-ла өңгө аларган чүе ийин бо. Частыг мыңын чашпак көвөй үер болгой, Юбилейлер көндөзүн сым-лап алгаш, арагага сунду-луглар база арылап турар хире деп билдир-ди мен.

Мутур чылдарың демдел-леп байырларыңа удуур эвез мен, ону байырлап езу-бу-биле демгелдөөрүн чагай чачың деп санаар мен. Мөп таарымайн турар чүең, чарыкта айтканы деп албан черлеринге дем-делсөөн байырлардыр өй-чизкөндөн ажал хөрлө-дөөр, божуктан шийдер көндөзү, шала хөвөрө ки-жилер көлүп арте бөр боор-дур. Ол кымга-даа күзөңг эвез.

Январь 12-де хүлээлгем

Агаа МОНГУШ, Кызыл хоорай.

БАШКЫНЫҢ ЮБИЛЕЙИ

Бо 40 чылдың январьда бөдү-нүн 80 хузуңа юбилейни эштерген хоочун башкы Думбуу Арачын огул Оюн Тываның улус өөредилгезинг 80 чылдарың ортан үе-инден-не ажалдан, Эриг, Тестин араатарың уруула-рыңа өрөм-билгиниң деле-гейинче оруку ажитканын-нын бирээң. Күп-ажылды намырларын дүргүзүлгө ол школа директорлап, улус өөредилге килдин өргөлө-чилеп, школаларын болгаш интернаттары калбартып дөш чеке-чеке өки, үр-түн-нелиг херектерин кылбаан дээр.

Оон удуртуп турганы Са-магалдай школаның хана-

ларыңдан чүгө Эриг, Тес-ке эвез, а бүгү республикага ады алгып, тыва чоңун чор-гаалары болуп, депшин үг-ген кижилер хөй. Оларга фи-лология өртемнериниң докто-р Алексей Юриг Арачын дөш, өртем ажилы-биле салым-чолу колбаштырган оон-да өске кижилер хамааржыр.

Хоочун башкыны Тыва-нын улус өөредилге ажилы-га кылды колтөн буянныг хөвөр ТР-нин Улус өөредил-ге амшын үнелп, юбилей-лик келгезинге байыр чед-дирген бижикти болгаш ак-ша шаңгалыг тывскан.

Оон ТОВУ.

КЫМ ХАРЫЫЛААРЫ?

Тайды кожуунуң Кара-Булуң суурга кинемехани-теп ажилда-ла чаа-ла ийи ай ажал тур мен. Кайла-даа акша-тегерик айттары кончуг берге чүе болганда, кинжег улусту чөшкениң байдал-биле киирер жүргүзү-таваржып тур бис. Өрелг кижилер жүн-не өй-шанда бистиң-биле санажың ап турарлар, оозу өөрүчүң. Күбүтүн септелгезин ок-тябрь айта боттарыңың күжү-биле кылды алды-ды берсе, Ондаа системазын төлүктүңген системадан айтырлап, бичин когочар-га ылган соонда, Культу-ра бажыңыңды ишти чы-лаан.

Кежин-кол ЧӨРЕВЕ, Шагаа-Арыг хоорай.

ХҮНҮН БОДАВАС, ХҮЛ БУРУЛАТПАС

1961 чылдың күзүңде ме-ни «УТКА 25 чылы» совхоз-ту коомоочуларга боттары-ның башкыныг солдур а-лылар. Хүшүн үезиниң бе-дүрлүгүнүң үези болгой. Аныктардан анаа орд кижик чок, Сиенг, тараа ажаллазы, ның үезинде хонушөлдөн ыравас, мал төрүлдөтүшүн үезинде сакманычлааш чорун-тар.

Совхозтуң хоочун малчыны Өвөн-оолдуң кыштаанга тур-вуста, кол зоотехник Шешне-ва шаянтыг алыг бо чедип келди. Сакманычларын ажал-лы мактап, хураганнарын шийлел басып тур он. Чан-дал кижик болгой.

Бинаар буюнче барган соонда, бир ак хураган туул алаң жу-жук чыгып хулап салар.

— Бо хураганны төрөз чок. Ыт дүктүг боор малдыр. Күзүн чүгө чыкше азы күрүңге дужаар силер. Езу-лүг мерност хураганнар ың-дыг эвез боор чорар. Тассы, маар-даа болза, незинчи сүдүн эгелкенде арыг-ажык-ка алыскас. Мерностой кой дугу бистиң арыг олурамыз алдынымыс олду. Ыччангаң колданы тергин дээр мери-ностой койлар элээр жүргүз-гөш Өвөн-оол деп сукулай алаң дужаап турду.

Чүвениң учуру мындагы совхозтуң бугу колданышын уксаалың экигиртин. Беш чыл дүргүзүңа Ак-Тургу, Иштин, Хем Аныскаң, Арыг-Узуч салбылдарын ала-шокоор ко-даннары шууг мажыр ак ме-

риностар-биле долдуңду. «УТКА 25 чылы» совхоз чүгө Улуг-Хемнин эвез, а харын бугу Тываның үлгелриң ажал-лыгыйларың билгезин аларды. Шөрү малын баш саны он ийи муң ажил турду.

Совхозтуң бугу чарыгал-дарын кой мал дугаа хара-ла улам сайыраалып келди. Чал түңгелери-биле малчың, Нарын чогаар, хөй акша-тегерик кижилер турбаан болду ийин. Чинге нарын дүктүң девиң, күжү ол хире-дир!

«УТКА 25 чылы» совхозка мал ажалын үнөзүнн, биле экигирчинең дээш кол зоотех-ник Рима Шешнева, хоо-чуң малчын Тулш Чаш-оол Ченин ордениң эллекчилери болулар.

Ам ажал-херек кандымың? Облуд-кызып оршаш канчаар ыккалганың-дыр. Ол мурунчү ажал ажалыңны банкуотай бергениң кооперативтерге ың-дыглыңан төөгүрү-лаа хөңүм чок. Уе-шагың хөрээ-диң.

Капиталисттик-лаа, социалис-тик-даа улганышкының чурттарың эртер кара тан-гыс оруу болур рыноктуг эко-номикаже, харылааларже ирилдиз. Делегей харылаа-лары, аң ыччангы ыноктук үнөзөгөйгөн аңгылар берген Шынал-даа болза, шынар чок прокуцияның чиг-этин кым-чылдаа ажал чөгү билдирчү. Делегей өргөңгөңе көлчү пар чүгө!

Кыдыг продукция

Таңды кожунуну спортчу амьдыралы

СОРУЛГАЛАР БИЛДИНГИР

Январь өгөндө Таңды кожунун бүгү спортчулары чыгыш, аркын 1995 спортчу чымды түнелдерин үндүрүп, бо чымда боттарыны мурунча чаа-чаа сорулгаларын салганын. Спортчуларын хөй кичи кыркычылгак шак мындыг нийти чымчыны болуп турганын кым-даа сагынас. Билдг чымс кожуну чагырыкчызы Б. К. Вальчиоолдун дорт уауртугазы- биле бир-ле дугар өрткөн. Ам артында өрте берген спортчу чымдын түнелдеринге болган жоон сонгаргын сорулгаларга хамаарышкан илтеклиди чагырыкчы болу кылган. Ук чымдын ажымалы Таңдыным спортчуларындан аңгыда, найсылалдын чаалкан аялчылар — республиканын чад адар спортунун федерация президентиз, Тыва Республиканын үндүрүг инспекциянын даргазы Л. А. Мандал-Хордуу,

ТР-нің аныктар херектерини талазы-биле сайды А. С. Салчат, ТР-нің Кум-агыра болган спорт талазы-биле күрүно кемтедиктиг даргазы С. Ы. Ооржак олар киришкенер. Кожуну чагырыкчызын спорттун аны-бүрү херектеринче доктаамал кичеңгейин угландырып келгенини түнелдинде, хөл-шымдраа, хостуг хуреш, хол бөмбүү дээр шыкшаш спорттук херектери сөөлү илп чымда жогундоона алган. Спорттук шимчешкини кожуну дээр бекни дейнеде кедүр дээр оон чорудун турар ажыл кем-чегеринге уаур деткимченин кожунда хуреш федерациянын даргазы, «Межегей» ара-тарачыны каттымчыкчынын уауртукчузу А. Х. Монгуш, ола

федерациянын оралкы даргазы, Сосновское бугу-агыра-дуржулга ажыл-агын директору М. Х. Оюн, «Шанган» коллективтиг бугуругени директору О. К. Оюн, Межегей суму-агын чагырыкчызы А. О. Ундезин, ола-ла сумудан Сибириниң болган Ыраккы Чөөн чүктүк зона маргылаазынын баштайгы тин-лекчилерини бирезин, хостуг меге Оюн-оол Седен, Арыг-Бажындан Д. К. Минчик-оол, Бай-Хаактан анык меге Орун Оюн олар көргүзүп туралар. Келир үнүң кол сорулгаларын бирезинге хаак спортун дагы дигришип, бурунгаар хөжүдериңиз ажалдыра хамааржыр. Ону боттадыларда Бай-Хаактан урулгаларын болган элэдилериниң спорт школа-

зынын ажымалы улам мыай сайырадыры чугула. Сезен жездарда ук школа хаак талазы-биле республикага хамаанчог, Россиянын улу-улуг хоорайларына безин ат-сураа — билдинтир турган. Ону ындыг байдал-че, деңгеле катан кедүрениң аргаларын дилеп, ооң материалдык базазын быжыткан бекни мерсезил-чүгүренер-биле хандыраарын чедип алдыгыче кичеңгейин угландылар. Успенканын санавакка, кожунунуң школарында спорт заллары бар, ынчалза-да оларда спорттук дегир-херекселдер шуут чок. Владимирова ортумак школазында кара чагыс болу бөмбүү артып калган деп факт тургустунуп келгени байдалдыг чаржымчын көргүзүп турар. А

дериг-херекселдер чокта, спорттук бурунгаар хөжүдериңиз, депшигезиниң дугайында чугаа кылган ажым бар бе? Байдал ындыг аныздыг турда, таланылгыг, шыраак спортчуларын одуруу кажан немежирил? Бо чугула ай-тыргыны кожунунуң чагыргазы өөренип көөрүн демдөлзөн.

Чымтың түнелдинде спорттук аныз-бүрү херектеринге бекни чедипшиктерин болган 35 спорттук өрткетиң белектерини тырыскан. Устүнде ады кирген найсылалдын тэлезелеринден алгыда, кожунунуң чагыра чери, «Байхөл» өстөжилгениң даргазы В. А. Панин, коммерциялыг саткычларың өрлекечлери В. Тутатчиков, Г. Е. Шамо

Савый-оол ООРЖАК.

ТӨРҮТТҮНГЕН ХУНУНЕР-БИЛЕ!

Бистин ынак угбавыс, кызымыс Сардана Топонова САНДАК январь 24-те 24 харлаар. Ол амгы үеде Кызыл хоорайның №15 школа-лицейде чурук, черчене башкымы болуп ажылдап турар. Бодунуң күш-ажылы-биле база чазым-чагай, кижизинг аажы-чангы, мезу-шынары-биле кады ажылдап турар өш-өрүнүнүң хундүктелген чаалап ап, даандырган ажал-хөрөөн ак сеткилдиг күүседип, шаңнал макталдарын чагыс өвес ууда чаалап алган. Угбавыстың, кызымыстың төрүттүнген хуну-биле база чаа үнүп келген 1996 чыл-биле байыр чедирип, аас-кежикти, өөрүшкүнү, быжыг калыкшылды күзедивис. Дуңмалары Саада, Сай-Суу, авазы, ачазы.

ЧАРЛАЛДАР БЮРОЗУ

ХУУЛГААЗЫН «ПЕМОС» СИЛЕРДЕ БАР БЕ? «ОПТ И РОЗНИЦА» БАРИ!

Пермь хоорайда «Пемос» акционер нитилелдин кылып бүдүргени «Лотос-Пемос» хеп чуур порошок силерде чок болза, дарый салып алырын сумеделивис. «Лотос-Пемос» хепти кончук арыды чуур болган чаа үениң эн-не дээштиг хуулгаазын шынарлыг хеп чуур порошок дээрзинге бүзүрөнөр!
— 600 г деңзилиг бир хаптың өртөө 7000 рубль.

«Био-Пемос» — бо дээрге база бир чаа, хеп чуур бектик шынарлыг порошок! Хөлчөк хирленген адыртынас кара хирлерин, үстүг, дерлг хептерни «Био-Пемос» холаан сугта шыгыткаш чуурт болуңарза, хевчээр чаа шички кире бөөр! 600 г деңзилиг бир хап порошок өртөө — 8100 рубль.

Утаңар! «Лотос-Пемос», «Био-Пемос» — силернин бүзүредиг дузалакчыларыңар, силерни маңап тур!

Силер бүгүдөгө чараш, аяныг болурун «Опт и розница» акционер нитилелдин №1 салдымын ажалдыкчылары күзевипшаан, салып алыкчыларыңар дааразында адресче чаап тур: Кызыл, Калинин кудумчузу, 25. Телефоннар 4-17-44, 4-17-64. Магазин хунуңне дүштеки чапсар чок 8.30 шактан 16.30 шакка чедир ажылдаар.

Салдып алыкчыларыңар чаап тур

Бүгү-Россиянын караа хепчестер нитилелдин Кызыл хоорайда өөрелдиге-бүдүрүлгө чери чурт-такчы чонга чик өрткеке дааразында барааннарны салып турар:

матрацтар, хөвөнден даараан чоорганнар, төвө дүгүндөн кылган чоорганнар база удуур шоодлар, орун-лежестик ак-чоорганнар, чоорган хавы, ажилчы хепти, хол-хаптарын, ак, кара халаттар, уул-даа, бичин-даа кижилерге таржык кышкы, чаксы идик-хеп аймаа.

Шала шывар ДВП (2,75x1,75 хемчээлдиг) бирезиниң-не өртөө 20000 рубль. Шифер (бирезиниң-не өртөө — 23000 рубль).

Адресивис: Кызыл, Складская кудумчузу, 5. Телефон 2-11-04 база Кечил-оол кудумчузу, 5, телефон 6-17-03.

«ОПТ И РОЗНИЦА» САДЫНДА

- (Кызыл, Калинин кудумчузу, 25, телефон 4-17-44, 4-16-74)
- ★ Витебский, Петровворецкий база Минск хоорайның шак заводтарынын кылып бүдүргөн ангы-ангы хевирини шактары: кварталыг, алдынап чайырлаан дээр, оон-даа еске.
 - ★ Эр улуска хөйлөнер (Бангладеш Республика).
 - ★ Өглене аныктарга сонга пестери азар карнизтер:
 - Узуну 3 м. өртөө 83000 рубль.
 - 2,8 м. өртөө 76000 рубль.
 - 1,68 м. өртөө 54000 рубль.
 - ★ Челябинский кондитер кылыглар фабриказының конфеталары, карамельдери-биле урулгаларыңар өртүрүп утаңар!
 - ★ Далгадан кылган амданан, чаагай чемнерге хергелээр эн бектик шынарлыг ак далган (Польша) 1 кг. өртөө 3700 рубль, 2 сорттун далганы (Канск) 1 кг. өртөө 1800 рубль.
 - ★ Ол ыкшаш хунуңун өргежог чугула барааннары:
 - «Экстра» дус — 1 кг. өртөө 2200 рубль.
 - Ногаан чочак-тараа — 1 банканың өртөө 5000 рубль.
 - Рассольник, 3 литр банканың өртөө 13000 рубль.
 - Серенги (бирезиниң-не өртөө 230 рубль).
 - ★ Астраханский таапты фабриказынын кылып бүдүргени:
 - «Прима» деп сигареталар өртөө 1100 рубль.
 - «Золотое руно» — 1300 рубль.
 - «Столичный» — 1300 рубль.
 - ★ Хеп чуурда ажылгаар бектик шынарлыг, дээштиг порошоктар:
 - «Лотос-Пемос» 600 г өртөө 7000 рубль.
 - «Био-Пемос» 600 г — 8100 рубль.
 - «Био-С» 550 г — 6300 рубль.
 - «Лотос» 350 г — 3600 рубль.

КИНО

Январь 24-те

«НАЙРАЛ»: «Сегриң алдышкын-2» (АКШ) 9.40, 11.40, 13.40, 15.40, 17.40 шактарда. «Видеозал»: «Други-нашкын» (Франция, комедия) 11.30, 13.30 шактарда. «Каспер» (АКШ, комедия) 10.30, 12.30, 14.30, 16.30 шактарда.

Агар саны: КБ «Тыва кредит», № 363906, корп. сч. 700161629, МФО 49304729, ИНН — 1701008465.

Тыва Республикасы Парлаалга болган информация талазы-биле Курене комитетинин тивографиясы: Кызыл. Шетканы болган Кравченко кудумчузу, бажык №1.

КАИ дыңнады

ДЕЗЕР ЧОРУКТАР КӨВҮДЭЭН

Кызылдың кудумчуларына болган оруктарына озал-ондандыг болушкунуң нарынч талазы-биле чыл түнелдерин үндүрүп, Нитизи-биле алгыра, өрткөн үелерге болаарга, орук-транспорт озал-ондаа 16,7 хуу, өдүмүг чоруктар 13,6 хуу, казыралы болуп турар. Бо бүгү сай-чурга гайлар Кызыл хоорайнын иштиги херектер өрлеинде КАИ килдинизи ТР-нің Иштиги херектер аямызынын курениң автонспекцияны биле кады орук-транспорт озал-ондаан болдурамынч талазы-биле баш уаур тодаргай ажыл-хемчегерини кылып чорутканы, орук шимчешкинин киркичилериниң ортузунда сагыла-чурмуңу күштүдигерин херечилеп турар. Билдг турбоже, автооруктарда байдал дүшкүлдүг болуп артышаан. Хүн бүрүе автомобилдериниң санынын бектик темпийн өзүп турары хоорайнын иштиги орук шимчешкининиң айың чок чоруну хандыраарга бергелээш, киннерин болдуруп турар. 1995 чылда орук шимчешкинининиң чурумун үрөөн 145 шыңгы хажыдышкын илеретинген, оон түнелдинде 19 кичи өлгөн, 174 кичи яныз-бүрү чадының кемдешкининиң алган. Орук-транспорт озал-онданың сайгарытызын кылып олурарга, орук шимчешкининиң дүрүмүнеринга чадаг кижилерин таварык чоруктар хамаарып турар. 1995 чылдың дүргүзүндө чадаг кижилериниң хөме тавараан 85 таварыглар болган, оң бүгү орук-транспорт озал-онданың 58 хуу-чур. Иштиң черде — үсүкдешкининер, олар-нын сагы 43.

Орук шимчешкининиң киркичилери болуп чадаг кижилер-биле профилактиктик ажылдарын чорудуп турза-да, өрткөн чылдың оон ийи айларының дүргүзүндө 421 шимчешкинин чурмуңун үрөкчилерин илереткен, орукка озал-ондандыг байдалды тургускан 59 эрик кичини сергедир черге чедирген. Декабрьда болган 11 орук-транспорт озал-онданың 7 таварыгында чадаг кижилерин тавараан, оон бектинге чадаг кижилер бурулууга А кичи эрик болган. «Лопсандал кудумчузу», да № 50 салдыгың девис, кээрине Н 005 АА дугаарыг ГА3-31029 маргалыг автомашиныңың чолаачызы Е. К. Карташов дээрин Тес-Хем кожунунуң «Чодура» совхозтан келгени В. Х. Доллар деп хамаатканы тавараан. Ногараан кичи хөлчөк эрик боорун, дан агылда, орукке хеп-хергер үң маңап келген. Оон түнелдинде доңмээ сыңган, бажы кемдеш шимчешкинин чурмуңун үрөкчи, зини республиканың топ эмгелчесине чыгырган.

С. К. Тока кудумчузуна, № 35 салдыгың чынгы В 200 АВ дугаарыг УАЗ-3303 машинаынч чолаачызы Е. Ф. Ванук нефть базазының чолаачызы В. В. Захаровту тавараан. Доңмээ

сыңган, бажы кемдеш ээриниң оруктарына эмгелчеге чыгырган. Работары кудумчузуна, топ рыноктуң дунжуга, П. Ф. Ийитников дээрин ВАЗ-2106 машина тавараан. Бо ууда-да база ногараан кичи эрик болган. Ол дар кем-чешкининер алган. Хөме таварыктын кылган автомашиныңың чолаачызы озал-ондак болган черден дээр берген.

Озал-ондак болган черлерден чолаачыларынч дезер чоруу оңа дүвүредил болдуруп турар. Декабрь, 29-та Лопсандал кудумчузунда № 40 бажының дугаарыг № 38 харыг С. У. Н. Ховалыгы болган 6 харыг Д. А. Ховалыгың чик-желгел алгыра, ВАЗ-21063 маркалыг, автомашина хөме тавараан. Оон түнелдинде бичин оолду эмгелчеге экиленде чок болган, херезиниң ийи алдынан кемдешкининеринде неделя болган өлгөн. Озал-ондак болган черден чолаачы дээр берген.

1995 чылда чыл болган орук-транспорт озал-онданың 20 таварыгында чолаачылар ОТО болган черлерин каапкан чоруктан болуп турар. Мындыг таварыгында олар кеземчө хөрөнгө оонажылар болган хоойлу оларын шыңгымыз-биле алаалар дээрзин чолаачылар утуп турар.

Бирги черде биезиге хөвээр уруг-даргыгың орук-транспорт кемдешкининериниң айтыры артышаан. Хөй-хөй уруглар кудумчуларга кудумчулар кежерде база керүдөөлүг байдалдарда болуп калчар аларын билбес дээрин автонварианлыг аналган көргүзүп турар. Декабрь 8-те Кочетов-Каа-Хем кудумчузынын чедиринге ТР-нің ИХЭ-зының ажал-агыг килдинизиң АТК-зынче хамаарык 22-71 ТМ дугаарыг РАФ машинаның чолаачызы В. Д. Антанюк кудумчузун өрткөн бир чыткан 18 харыг Юлия Ковалева-ны оюн өртерин орадманса-даа, бичин уруг машина алаачы кире берген болган, алдынан кемдешкининеринде өлгөн. Бо таварыгында чолаачынын бурууу база бар. Орукта урулгалар керген каалыг-дала чолаачы машина-балатгы хөлчөк оонажылар чыгарып, чүгө дээр урулгалар орукка аажы-чангы баш бурунгаар тодараттымыс.

Оруктарга шимчешкининиң айың чок чоруу чүңүндө мурунча орук шимчешкининиң киркичилери — чолаачы болган чадаг кижилерден хамааржыр. Чүгө орук шимчешкининиң дүрүмүнериниң шыңгы болган чиге сагындаа аяр уруктуг озал-ондандыг болдурып барып болур. А частыгылар, чурмуңу хажыдышкының материалдыг когаралды агылда, кижилериниң өлүмчүлүгү, ар кемдешкининерге хергер болгай. Анатолий СТЕВАКОВ. Кызыл хоорайның ИХЭ-зында автонспекцияныг инспектору.

Кызыл хоорай чагыргазының кичээнгейинге

ТЫРТПАРЛАВАС КИЖИ-ЛЕ ЧОК

Найсылаң хоорай иштиги аңды-бөөр аргырагы ылдагы кышкы үелерде турениңде. Совет тургузуг үезинде баштак пассажирлер автобусу «чазактың саралазы» дээр турган, ам күрүне автобустарында аңдыга, хуу кижилериниң автобустары база көстүп келген. Илангыш ат чазакты оңазайлап ытылары берге аларган. Чердер чыныг дүргөн, эитг чедип алза-ла, пассажир кичиге «чазактың саралазы»-даа, хуу чолаачының да автобусу сөөртүрге дөмейле.

Хуу автобустарга ажылдары орталыг болуп турары-биле чолаачылар аңа дык сонугардыг аларган. Оларнын чамдытары автобустары ачыкка хөмө, азыл-даа алтш безин ажилдап турар. Хузуунда, бот-тускайлаң ажилдап турар чолаачыларынч бирезин чочока чаа редакцияга келген, оларга таварык турар чамдык бергелерин чугаалап, хомудалын илереткен.

Хуу чолаачыларың оруунга бир дугаар таварык келген берге айтырып — үндүрүлгөр, торгаалар. Кичи болаарга, торгаал дээрле-ле калдыг бир хажыдышкын дээр оонаштыгар ужурут административтиг хемчег-дир. Бичалза-даа

чолаачы Дмитрий Монгуштуң чугаазы-биле алыргы ук үндүрүп торгаалдарын пассажирлер АТБ-зын хоорай чагыргазы, КАИ албаны дугурукч алган-биле дөмей. эпит-деминиң кондуктор хуу чолаачыларда тыртып ап турар. Кызыл хоорай чагыргазында тускай транспорт килдинизиң база ажы чыныг алганнар. Оон аңгыда, транспорт инспекциясы ол тургустунган. Үндүрүп тыртар кижилер база бажыг аңды болгай. Автобустал ай санында хуу автобус чолаачыларында 45 мунд рублун база негеп ап турар. Хоорай чагыргазынын транспорт килдинизин оо дугайын айтырарга, боттарыңар чугаалагыч алгыра, оларнын үндүрү-дүр деп харыг берген. Үндүрүг инспекцияның база аңды тээлер, черле ынчаш оон-моон оларын тыртпарлава-ла кичи чок. Ол бүгү аңды тыртчыларың автобус чолаачызы Дмитрий Монгуш «дүжүктөөр» деп адаарыңдан өскө сөө тыртып олурар кичи чорду. Чүгө дээрге олар чыгыг чыгыгчак автомашиналарда саадылапкан, хуу автобустарын доктаашла-ла, «торгаал төле», автобусуң бичин, хөй кичи кирип

олуруп алаң дээрле 20 мунд рублун удаа-дараа тыртып алла турар улус болуп-тур ийи.

Автобус доктар черлерге кижилерни автобуске санап киннери калган-даа болдурумай турган, сыңарга айы-биле улус автобуске шургул кирип кээр-ле болгай. Кирип келген пассажирлерни артык кижилер сен дээр дүжүг идер бе? Дмитрий Монгуштуң хөмө хуу рублун удаа-дараа тыртып алла турар улус болуп-тур ийи.

Автобус доктар черлерге кижилерни автобуске санап киннери калган-даа болдурумай турган, сыңарга айы-биле улус автобуске шургул кирип кээр-ле болгай. Кирип келген пассажирлерни артык кижилер сен дээр дүжүг идер бе? Дмитрий Монгуштуң хөмө хуу рублун удаа-дараа тыртып алла турар улус болуп-тур ийи.

чыларының пассажирлерге көргүзүп турар ачы-дузазы өвөөн өвөс, кинип ап турар орулгалы-даа хомой өвөс, ынчангыш олар монополист болуп турган күрүне автобусчулуктарың шыраак адааннажыкчылар болуп турар. Оон-на тайлымы-биле чамдык моондактаашкынара таварык турары ол магатчог.

Хуу сайгарлычларың үндүрүлгөн кым-даа хоста-ваан, ынчалза-даа үндүрүлгөр ой-чүктөгү кызылар-лардан өртөс болуп ужурулут. Хузуунда ажаллап турар кижилериниң мойнуңга күрүнең олуруп алыр өртөс чок. Чеже-даа хуу сайгарлычлар дээр чонга ачы-дуза көргүзүп турар кижилерини аңдыларынча шыгыгыг айтырыгыңа хөл чачыгың чөптүг өвөс болуп ийи. Ынчангыш үстүнде айтырыг салдынан, ону калчар шитирлел болурун Кызыл хоорай чагыргазы өөренип көөр ужурут. Хоойлу өзүгээр хуу-даа, күрүне бүдүрүлгө, зиниң-даа аңдылдарыңа ден хамааты өргелиг, ынчангыш кичи бүрүзү өзү-чурмуга дүшпөс чүдүлдер, ден камгалаттыңан турар ужурут дээрзинде маргыш чок-ла боор.

Надежда МОНГУШ.

ҮНТЭЭШКИННЕР ЧҮГЕ ЭВЭЭЖЕВЕИН ТУРАРЫ?

Уптекич чорук-биле демиселди күштүдирип турза-да, оларнын саны өвөөжө-өйи турарын Кызыл хоорайнын иштиги херектер өрлеинде хамаатыларынч кирген хомудал билдинишкенин херечилеп турар. Бо херектеринг сайгарыгың кылып олурарга, оларнын кол нуруузу кудумчуларга, хөй-нिति черлеринге болтулаан болур. Өрткөн чылдын Кызыл хоорайга 248 үптекич кем-хөмө үүлгөдешкинини бүртүктөткенин, оларнын 66-зын «изи сооваанда» ажылды илереткен, хөй-хөй херектерини оон соода тодараткан болган ителгезин чорук-кан. Уениң нарымдал бергедешкининиң үптекичлеринг кызып тураруу уладып, харың-даа чок хундуз кем-хөмө үүлгөдешкининиң кылып турар апарылаан. Үптең оор-лал турар эг-сегин хевир-дери аңгы-ангы: алыш-чөм продуктулары, бөртөр, монокружуктар, сумкалар, машиналарың соңгалары, дугуйлары дээр, оон-даа өскө.

Кем-хөмө үүлгөдешкининиң бо хевириниң ителгезин турарынч чылдаачыны чүдөп, чүгө үптекичлер хостуг чалнап турарлар? Во айтырылгарга харылаарың ораданың керээл.

Чулуң-даа мурунча ногараан кижилериниң талазында тоомча, бот-харыг чала чок хамаарыгыга эрге-хоойлу органынынч ажилдакчылары таварык турар. Чүд дээр калдыг-дир өртерекселди азы ке-дип чоран идик-хевин ужулдуруп, үптеккен кичи шагдаа черинден дуза дил чедип келген, калкан мындыг дузаны ап, үптекичлеринг үптеккен эг-сегин дедир эгидип ап турза-да, ителге ажалдакчыларың дузаалар хөндү чок болтулар. Эг-сегинде эгидип алгыра, ола-ла кылдар бол-дулар. А шагдаа ажилдакчылары демги үптекчиге азы оорга хамаарыштыр кеземчө херзон оттурар, телгени чорудар, оку доо-каш, суд черинче дамчы-

лар алаар болгай. Уезинде хомудал, хоралдап, хары-дан килденген, ногараан хамаатылар чогум ителге ажалы өгөй бергенде, ук херектен калдыг-даа артык биле адырлыг аарын бот-дир, кирген билдинишкенин бекин дедир алыма-наар чоруктар ителге практиказында хөй. Оон айгыр чада ителге үезинде шагдаа черинге келдиртирге, каш удаа дыйнадышкыныңар чорударга келбес, боду-руң хамааты хүлгөзгени күүседиринден ойталаар чоруктар база хөй. Шак-ла мындыг чылдагаанарынч ужуң чамдык херектеринг ителгезин узап, үези эртип, судче дамчыдыры саадыг бээр. Ногараан кижилеринг боттарының хамааты хүлгөзгөнгө тоомча чогунда дыйка хөй кем-хөмө үүлгөдешкинини хоойлу өзү-дээр шыгыгы хөмчөлөгө оонашпай баргылаар.

Кем-хөмө үүлгөдешкининиң биле демиселди чүгө миллиңи, эрге-хоойлу органыры чорутсун, олар-нын кылырынга эмчилер бөлөкенин турар. Ту-дүш чаштарынч авазың Памела, ачазың — тари деп алаар. Кажан чаштар төртүңгөндө, олар-нын нити дөңгөн 5 килограмм 700 грамм болган. Тудуш нитериниң ийиниң башы чангыс, бирезиниң бүррө чангыс. Ынчангыш тудуштарың агылгар талазы-биле кезиниң кедергей нарын болурун оларнын ада-незиден чажырбаан. «Бурган өршөр боор» деп, Памела чалбарып олурар. Тудуш үш ийисти божаан таварыга кичи төрөлгөт-тиң төгүзүндө турбаан деп

санап турар. ДЫКА ЭЛДИНИГ ӨГЛЕНИШКИНИ Итальянч Савоны хоорайнын чурттакчы Андрей Пенцони деп кичи Маргари-да деп хөрөжөнни калай кылып алган, олар өлгөн кичиниң шайлагызы өрткөн чылдын эрттерин. Дедиди бай хөрөжөнниң кулазынга хөй аалчылар чылган. Ын-чалзажог аалчыларын шит-тинден хөй дээрлиг кедер-гей элдесингенге, патла-кайгаанын тек чажырбаан; чаа өг-буле бутканынын наам-хары денди ылгалдыг — ашааның хары-23, када-Иымың—94!

Руслана ХОМУШКУ. Кызыл хоорайның ИХЭ-зында парлагла бөлүгүнч инспектору.

Кызыл хоорай. Красноармейская, 100. индекс 667000.

ТУРГУЗУЧУЛАРЫ: ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ДЭЛД ХУРАЛЫ, ЧАЗАА БОЛ-ГАШ СОЛУННУН КОЛ-ЛЕКТИВНИ.

Кол редактор В. Ф. ЧАДАМЕА.

РЕДАКЦИЯНЫН КОЛЛЕГИЯЗЫ: В. С. Базыр (кол редакторуң ораалкы), А. В. Монгуш, А. О. Оскур (хандыг секретары), М. М. Саа (кол редакторуң ораалкы), Н. С. Эрген.

РЕДАКЦИЯНЫН ТЕЛЕФОННАРЫ:

Кол редактор — 3-43-34; келген кижилер хүлээп алыр чер — 3-44-26; кол редакторуң ораалкылары — 3-44-17; 8-33-91; харысалгалыг секретар — 3-34-92, ораалкылары — 3-45-93.

КИЛДИСТЕР: нитилел амьдыралы — 3-34-19; 3-34-98; үлөтүр — 3-34-49; 3-36-73; келээ ажал-агыг — 3-36-82; культура, өөрелдиге болган чогаал — 3-39-15, мезелээр болган спорт — 3-37-11, өзүлгө — 3-34-39, 3-34-93; ча-гаа — 3-39-03; корректорлар — 3-41-23; үндүрүчүлөр — 2-27-41, созул келбейн баргалда — 3-57-92, 3-14-94, бухгалтерия — 3-41-16; чарлалар киллээ — 3-34-57.

Солун Россия Федерациязынын Парлаалга болган масалагы информатив херектериниң талазы-биле хоойлу-жуулаанын чыгалгазына контроль болган бүртүктелгени Тыва левсээр өрлеинде бүртүктелгени.

Бүртүктелгени дугаары — 100007.

Солула парлаттыг материалларын авторларың болгалары редакцияның тургузу-биле дүшөөс барып болур. Айттыгын саныры болган өскө-ла фактылары, дыңнадылары дээр авторлар боттары харысалгалыг.